

чення історії казки. Таким чином дуже часто логопед отримує зовсім неочікувані прогресивні результати.

Висновки. Функціональні особливості казки самі собою є досить позитивним впливовим фактором. Тексти казок викликають емоційний резонанс як у дітей, так і у дорослих, що в свою чергу впливає на всі функціональні системи дитини і на мовлення в значній мірі. Образи казок звертаються одночасно до двох психічних рівнів: до рівня свідомості та підсвідомості. Концепція казкотерапії заснована на ідеї цінності метафори як носія інформації: про життєво важливі явища, життєві цінності, внутрішній світ автора (у разі авторської казки), а те, що викликає у дітей емоції найбільшою мірою впливає на розвиток мовлення, адже дітям хочеться поділитись емоційними переживаннями, розказати про те, як поводитись герої казки. У казці в символічній формі міститься інформація про те як влаштований цей світ, хто його створив, що відбувається з людиною в різні періоди його життя, які труднощі, перешкоди можна зустріти в житті та як з ними справлятися, як набувати і цінувати дружбу і любов, якими цінностями керуватися в житті, як будувати відносини з батьками і дітьми, як пробачати.

Дітям дуже подобається виконувати всі завдання в казковій атмосфері. Їм завжди хочеться допомогти героям казки, якщо вони чогось не знають або не вміють. З великим задоволенням копіюють цих героїв, використовуючи міміку, жести, інтонацію. Це дозволяє вирішити ряд корекційних завдань [3, с. 10].

Сучасні діти, слухаючи казки, проходять той самий шлях пізнання світу і набуття досвіду. Відомий австралійський психолог Д. Бретт писала, що діти знаходять в чарівних історіях «відгомони власного життя. Вони прагнуть скористатися прикладом позитивного героя в боротьбі зі своїми страхами і проблемами. Крім того, оповідання та казки вселяють у дитини надію, що надзвичайно важливо. Дитина, позбавлена надії чи втратив її, відмовляється від боротьби і ніколи не доб'ється успіху».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вачков И. В. Психологические сказки о лидерстве для младших школьников / Игорь Вачков. – М. : Чистые пруды, 2009. – 32 с. : –

(серия «Школьный психолог». – Вып.27).

2. Жукова Н. С. Преодоление недоразвития речи у детей. Учеб.-метод. пособие / Н. С. Жукова. – М. : Соц.-полит, журн., 1994. – 96 с.
3. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Основы сказкотерапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Речь, 2010. – 176 с.
4. Фесюкова Л. Б. Воспитание сказкой / Л. Б. Фесюкова. – М. : Фолио, АСТ, 2000. – 464 с.
5. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – К., 1978. – 262 с.

УДК 376.1-056.264-053.4:81'234:371.382

О. О. Терещенко

студентка спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія»

І. В. Кравченко

викладач
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНЯТ ІЗ ЗНМ

У статті висвітлюються особливості ігрової діяльності молодших дошкільнят із загальним недорозвиненням мовлення, розкривається значення гри в житті дошкільнят із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ), а також вплив цього порушення на подальшу діяльність школярів, у разі не надання необхідної корекційної роботи.

В статті розглядаються особливості ігрової діяльності молодших дошкільнят з общинним недорозвиненням мовлення (ОНР), а також вплив цього порушення на подальшу діяльність школярів, в разі не надання необхідної корекційної роботи.

The article considers the peculiarities of the game activity of younger preschool children with General speech underdevelopment. Reveals the significance of play in the lives of preschool children with general speech underdevelopment (GSU), and the impact of this violation on the further activities of students, in the case of not providing the necessary remedial work.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ), наочність, ігрова діяльність, іграшка.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи (ОНР), наглядность, игровая деятельность, игрушка.

Key words: general underdevelopment of speech (GSU), visualization, game activity, toy.

Постановка проблеми. Під загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) розуміють різні складні мовленнєві розлади, при яких у дітей порушене формування усіх компонентів мовленнєвої системи за нормального слуху та інтелекту [6, с. 68].

Загальне недорозвинення мовлення може спостерігатися при складних формах дитячої мовної патології: алалії, афазії (завжди), а також ринолалії, дизартрії (іноді).

Р. І. Лалаєва, Є. Ф. Соботович, Л. Ф. Спірова, В. В. Тарасун, В. В. Тищенко, Т. Б. Філічева, Л. І. Бартенєва, Л. М. Єфіменкова наголошують, що провідною метою навчання й виховання дошкільників із ЗНМ є не стільки засвоєння системи загальних знань, скільки забезпечення пізнавального, особистісного та мовленнєвого розвитку кожної дитини.

Важливість проблеми підкреслюється ще й тим, що поряд із мовленнєвими особливостями для дітей із ЗНМ характерна недостатня сформованість інших психічних та фізіологічних функцій: порушення уваги й пам'яті, недостатня сформованість словесно-логічного мислення (вербального інтелекту); порушення пальцевої та артикуляційної моторики тощо.

Одним з основних наслідків порушення механізмів уваги є те, що дитина не може в повному обсязі сприймати мовлення. Р. Є. Левіна навіть визначає порушення уваги як одну з причин виникнення ЗНМ [5].

Ще складніше дошкільникам із ЗНМ концентрувати й утримувати увагу на словесному матеріалі поза наочною ситуацією. Ці діти не можуть сприймати в повному обсязі поширені, неконкретні пояснення педагога, довгі інструкції, тривалі оцінки їхньої діяльності. Поряд з цим характерно, що порушення уваги й пам'яті дітей із ЗНМ більшою мірою стосуються довільної діяльності, концентрування й запам'ятовування ж на мимовільному рівні значно кращі.

Зауважимо, що наведені особливості призводять до невміння уже старших дошкільників вчасно включатися до навчально-ігрової діяльності, адже вони відрізняються швидкою втомлюваністю, підвищеною виснажливістю, що спричиняє різного роду помилки під час виконання завдань. Звичайно, ці розлади в подальшому ускладнюють процес шкіль-

ного навчання.

Мета – висвітлити особливості використання ігор під час проведення логопедичних занять у молодших дошкільників із ЗНМ.

Виклад основного матеріалу. Своєчасна корекція порушень мовленнєвого розвитку та механізмів пам'яті й уваги в дошкільному віці є необхідною умовою підготовки дітей із ЗНМ до шкільного навчання.

У вітчизняній дошкільній психології та педагогіці зазначається, що найбільш сприятливі передумови для формування й удосконалення вищих психічних функцій дитини, у тому числі й пам'яті та уваги, створюються у грі як провідній діяльності дошкільника (Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв, Д. Б. Ельконін та ін.) [3].

З огляду на це зазначається специфіка ігрової діяльності дітей із різноманітними порушеннями мовлення, розробляються науково-методичні аспекти застосування гри як найважливішого корекційного засобу (Г. В. Косова, Р. Г. Лазарева, С. О. Миронова, В. І. Селіверстов, Л. М. Усачова, Т. Б. Філічева та ін.).

Під час проведення саме такої ігрової діяльності для дітей із ЗНМ доцільне використання наочності, що не лише покращує умови проведення корекційної роботи, а й сприяє загальному розвитку дитини.

Наочність – це невід'ємна складова логопедичних занять, що допомагає зробити їх пізнавальними, цікавими та емоційно насиченими. Доступним у роботі з дітьми молодшої вікової логопедичної групи є використання площинних чи об'ємних зображень предметів і явищ (предметні та сюжетні навчальні картинки, площинні фігурки на магнітах, липучках або зі зворотного боку обклеєні байкою, фланеллю чи оксамитовим папером), фотографій, настільних ігор (лото з трьох-шести квадратів, розрізні картинки з двох-чотирьох частин, по чотири кубики для складання цілісного зображення, парні картинки), натуральних предметів, муляжів, спеціальних, аудіовізуальних засобів, комп'ютера тощо [4].

Широке використання наочності у роботі з дітьми четвертого року життя із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) сприяє: збагаченню їх словникового запасу, формуванню граматичних кате-

горій та зв'язного мовлення, навчанню дошкільників у рамках наочно-дійового мислення, що переважає в дітей зазначеної категорії, виробленню вміння зосереджувати увагу на змісті корекційно-розвивальних завдань, розвитку зорового сприймання та пам'яті, розвитку інтересу до пізнавальної діяльності.

Водночас використання наочності у роботі з молодшими дошкільниками із ЗНМ потребує знання вікових особливостей та стану їх психофізичного і мовленнєвого розвитку.

Ігрова діяльність має свої особливості: колективна – утруднена, потребує частішої зміни подразників; індивідуальна – невпевнена, в'яла, з ознаками неврівноваженості, рухового неспокою, втомлюваності дітей.

Враховуючи особливості психомовленнєвого розвитку дітей четвертого року життя із ЗНМ, під час ігор-занять бажано використовувати реальні предмети та яскраві іграшки великих розмірів. Варто пам'ятати, що живий об'єкт, маніпулювання ним викликають значно більше мовленнєвих реакцій, аніж його зображення на малюнку. Молодші дошкільники із ЗНМ у процесі проведення ігор-зань, режимних моментів, на практичному рівні оперуючи реальними предметами, засвоюють назви іграшок, одягу, посуду, овочів і фруктів тощо. Завдяки цьому відбувається збагачення словникового запасу, уточнення уявлень дітей про знайомі предмети та явища, їх ознаки та властивості.

Іграшки – невід'ємна складова групової кімнати дошкільного навчального закладу. Це спеціальні предмети, що в узагальненій формі відображають типові властивості (істот та неістот), вони призначені для ігор[2].

У молодшій логопедичній групі іграшки є емоційно насиченим позитивним чинником занять, вони спонукають до гри, і, що найголовніше, стимулюють мовленнєву активність дошкільників. Проте незначний практичний досвід оперування іграшками потребує навчання молодших дошкільників із ЗНМ грі, тобто участі дорослого в ігровій діяльності, де він зможе показувати можливі дії з іграшками, коментуючи їх. Іграшки мають бути такими, з якими можна активно діяти, зважаючи на велику активність дітей та їх постійну потребу в русі.

Конструкція іграшок, матеріал, з якого вони виготовляються, мають бути безпечними і відповідати як гігієнічним, так і педагогічним умовам [4].

Для дітей четвертого року життя із ЗНМ особливе значення мають колір і форма, тому іграшки повинні бути насичених, контрастних кольорів або гармонійної кольорової гами, що взаємно доповнюють один одного, посилюють художню виразність. Для підвищення інтересу до ігрової та навчальної діяльності, збагачення чуттєвого й практичного досвіду іграшки у групі потрібно періодично змінювати, але не частіше як раз на місяць.

Для ігор-зань дітям молодшої логопедичної групи знадобляться такі іграшки:

1. Образні (сюжетні): ляльки (немовлята, хлопчики і дівчатка) завдовжки від 15 до 55 см; анімалістичні іграшки (собака, кішка, курка з курчатами, півник, поросята, качка з каченятами); іграшкові предмети побуту та вжитку (дерев'яні та пластмасові меблі, посуд із пластмаси та алюмінію, коляски, постільна білизна, одяг, побутова техніка); дерев'яні фігурки людей (мама, тато, бабуся, дідусь, хлопчики, дівчатка), елементів рослинного світу (ялинки, дерева, гриби, квіти).

2. Технічні – різні види транспорту (дерев'яні та пластмасові легкові й вантажні автомобілі, швидкої допомоги, автобус, літак, пароплав).

3. Ігрові будівельні матеріали, конструктори, збірні іграшки.

4. Дидактичні ігри та іграшки – трискладові мотрійки, пірамідки з 4-5 кілець, кубики (по 4), з яких можна скласти просте зображення, крупна площинна геометрична мозаїка основних кольорів, дидактична лялька.

5. Музичні іграшки.

6. Іграшки для рухливих і спортивних ігор – м'ячі різних розмірів, обручі, кеглі, кубики.

7. Іграшки для театралізованої діяльності: персонажі казок (Колобок, Курочка, Зайчик, Ведмідь, Вовк, Лисиця); іграшки-бібабо, персонажі лялькового, пальчикового, настільного театрів, деталі одягу, наголовники, медальйони.

8. Іграшки-забави, які пищать, говорять, співають, танцюють, гойдаються (кури, що клюють; бичок, що гойдається; сонечко-жучок, що біжить).

9. Спеціальні іграшки.

Лялька – одна з прадавніх, улюблених іграшок дітей, адже саме вона дає можливість відобразити життя людей, їх побут, різноманітні відносини. Молодші дошкільники, маніпулюючи лялькою, закріплюють алгоритм послідовності одягання, підготовки до сну, у тому числі встановлюють елементарні причинно-наслідкові зв'язки.

Фігурки людей і тварин урізноманітнюють ігри. Фігурки можна використовувати під час ігор, конструктивно-будівельної та театралізованої діяльності.

Анімалістичні іграшки відображають як реалістичних тварин (наприклад, кіт, собака, заєць, вовк), так і узагальнені художні образи з індивідуальними рисами.

Технічна іграшка дає можливість імітувати основні функції предмета. Наприклад, у машини рухаються колеса, відчиняються двері. Завдяки іграшкам такого типу у дітей формується розумова операція аналізу. Вони засвоюють назви частин предметів, ознайомлюються з узагальненим поняттям «транспорт».

У молодшій логопедичній групі бажано використовувати геометричні будівельні матеріали, що складаються з набору кубів, цеглин, пластин, призм, конусів, пірамід і циліндрів. Прикладом може слугувати матеріал М. Агапової, що містить 66 деталей, переважно кубів, призм, невеликих плоских форм

Дидактичні іграшки є дуже корисними як для розвитку зорової уваги, пам'яті, формування розумових операцій аналізу та синтезу, так і для удосконалення мовлення, адже оволодіння такими лексико-семантичними мовними явищами, як антонімія та багатозначність, потребують вміння порівнювати предмети за величиною та формою.

Музичні іграшки (молоточок, трикутник, бубон, барабан, маракас, брязкальце, дзвіночок) стануть гарними помічниками у розвитку слухової уваги та пам'яті дітей, допоможуть у засвоєнні ритміко-складової структури слів.

Спеціальні іграшки мають корекційне спрямування. Вони використовуються відповідно до поставленого логопедом завдання з урахуванням характеру порушення, етапу роботи, індивідуальних психофізичних особливостей дитини. Це іграшки для розвитку артикуляційного та

дихального апаратів. Однією з таких іграшок є логопедична лялька Льолик, що допомагає в проведенні корекційних занять логопеда у молодшій групі [4].

Паралельно з використанням реальних предметів та іграшок у іграх-заняттях, зокрема у підгрупах, варто поступово вводити яскраві малюнки середнього формату, позбавлені невеликих деталей, що можуть відволікати дітей. Якщо предмети і явища не можуть стати безпосереднім об'єктом спостереження дошкільників, для ознайомлення дітей з природою використовують ілюстративні посібники. Для їх демонстрування у пригоді можуть стати дошка, мольберт, фланелеграф розміром 90 x 60 см [3].

Картини повинні бути різних розмірів із реалістичними, яскравими, виразними зображеннями, що викликають у молодших дошкільників почуття, близькі до сприйняття дійсності: «Кішка з кошениятами», «Собака з цуценятами», «Корова з телям», «Кури» (автори С. Веретеннікова, Г. Лоза), «Їдемо в автобусі», «Граємо з піском» (автор О. Батуріна), «Діти граються кубиками», «Взимку на прогулянці», «Діти годують курку та курчат» (автори О. Радіна та В. Єзікеєва).

Висновки. Отже, ігрова діяльність молодших дошкільників із ЗНМ відіграє важливу роль. Завдяки їй відбувається розвиток психічних функцій та підготовка дітей до переходу на інші, важливі для всебічного розвитку види діяльності – навчальну та трудову. Вона є однією з основних умов розвитку і налагодження відносин між дітьми. Ігри, іграшки та наочність суттєво впливають на повноцінну ігрову діяльність дітей із ЗНМ, оскільки вони полегшують розуміння завдань, а також зацікавлюють дітей до їх виконання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Выготский Л. С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка / Л. С. Выготский // Вопросы психологии, 1966. – №6. – С.62-76.
2. Косова Г. Игра в жизни детей с недостатками речи / Г. Косова // Дошкольное воспитание, 1968. – №8. – С.67-69.
3. Марченко І. С. Особливості логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення / І. С. Марченко // Логопед. – 2013. – №3. – С. 52-56
4. Рібун Ю. В. Логопедична лялька як важлива складова ігор-занять у спеціальному ДНЗ

компенсуючого типу / Ю. В. Рібуцун // Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. – 2012. – № 4. – С. 20-25.

5. Соботович Є. Особливості засвоєння дітьми із НЗНМ (нерізко вираженим загальним недорозвитком мовлення) узагальненого лексичного значення слова та його понятійної співвіднесеності / Є. Соботович, Л. Трофименко // Дефектологія. – 2000. – №1. – С.16-19
6. Український дефектологічний словник за редакцією / за ред. В. І. Бондаря. – К.: Милосердя України, 2001. – 211 с.

УДК 376.1-056.264

А. В. Ткаченко

студентка спеціальності

«Корекційна освіта. Олігофренопедагогіка»

О. Я. Кривцова

кандидат педагогічних наук, доцент

(науковий керівник)

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

КОМПЛЕКСНА КОРЕКЦІЯ ЗАЙКАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглянуто основні проблеми зайкання дітей старшого дошкільного віку, подано характеристику системи комплексної корекційної роботи та намічено перспективи використання нетрадиційних методів подолання даної тяжкої мовленнєвої патології.

В статтє рассмотрены проблемы заикания у детей дошкольного возраста, описана система комплексной коррекционной работы, намечены перспективы использования нетрадиционных методов преодоления тяжелого речевого нарушения.

The article considers the problem of stuttering in preschool children, describes a system of complex remedial work, outlined the prospects of using non-traditional methods to overcome hard speech disorders.

Ключові слова: зайкання, тяжке порушення мовлення, дошкільники, комплексна корекційна робота.

Ключевые слова: заикание, тяжелое нарушение речи, дошкольники, комплексная коррекционная работы.

Keywords: stuttering, hard speech disorders, preschool children, complex remedial work.

Постановка проблеми. Питання всебічного гармонійного особистісного розвитку дітей із тяжкими порушеннями мовлення, особливо із зайканням, з метою їх подальшої успішної соціалізації не

втрачає актуальності і на сьогодні. Найбільш відповідальним етапом формування мовлення для людини є дошкільний період, саме в якому і відбувається виникнення спочатку первинного мовленнєвого дефекту (порушення темпо-ритмо-інтонаційної організації, дихання, звуковимови, фонематичних процесів, лексико-граматичної будови та зв'язного мовлення загалом), а потім, якщо порушення не виправляються, виникають вторинні (психоемоційні та психомоторні) відхилення – гіперактивність, збудливість, тривожність, логофобії, зниження пізнавальної активності, обмеження у спілкуванні, порушення координації рухів, дрібного пальцевого гнозо-праксису, тремор, гіперкінези, сінкenezії і тощо.

Зайкання визнано складним видом мовленнєвої патології. Частіше за все воно виникає у віці 2-4 років і може супроводжувати людину впродовж усього життя. Інтерес до проблеми дуже великий, оскільки починаючи з 1994 року регулярно проводяться Міжнародні наукові конференції, присвячені лише цій проблемі, регулярно видається багато науково-методичної літератури. Наукові конгреси збирають більше тисячі вчених із країн усього світу, де оприлюднюються нові надбання щодо подолання проблеми зайкання.

На сьогоднішній день потрібне чітке розуміння цілісної картини цього патологічного стану, невротичних та невроподібних проявів у дітей дошкільного віку. Тільки за цієї умови можуть бути правильно інтерпретовані психофізіологічні, психологічні та педагогічні дані про дітей, які займаються, і це визначає напрямки логопедично-корекційно-реабілітаційних, а також профілактичних заходів.

Мета статті – охарактеризувати комплексний підхід щодо подолання зайкання у старших дошкільників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зайкання – це порушення темпу, ритму та плавності усного мовлення, зумовлене судомним станом м'язів артикуляційного апарату (за Л. Біляковою) [1].

Аналіз науково-експериментальних досліджень таких науковців як Л. Беякова, Н. Власова, В. Гіляровський, М. Зеєман, В. Кондратенко, С. Ляпідєвський, Р. Левіна, І. Сікорський, В. Тищенко, Е. Фрешельє, М. Хватцев та ін.,